

Назарій ЛОШТИН

*кандидат історичних наук
науковий співробітник відділу рукописів
ЛННБ України ім. В. Стефаника
e-mail: nazarii.loshtyn@gmail.com*

**[Рец. на]: Ціборовська-Римарович І. Видання друкарні
Луцького домініканського монастиря (1787–1836) у фондах
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
Книгознавче дослідження. Попримірниковий опис.
Київ: НБУВ, 2020. 131 с.**

Історія Католицької Церкви на українських землях стає все популярнішим напрямом досліджень істориків, починаючи з 1990-х років. Одним з аспектів, який вивчають науковці, є діяльність чернечих орденів, до якої належить і книговидання як складова книжкової культури монашеских спільнот. Видавничій діяльності луцького домініканського монастиря присвячено книгу Ірини Ціборовської-Римарович. Авторка – знана дослідниця родових шляхетських бібліотек Правобережжя¹ та книжкової спадщини католицьких чернечих орденів Волині².

У новій праці Ірина Ціборовська-Римарович зосереджується на вивченні книг, що побачили світ у друкарні луцьких домініканців за період 1787–1836 рр. Книга складається з двох частин – вступного дослідження та власне каталогу друку. Авторка поставила за мету виявити примірники луцьких домініканських видань у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ). Спираючись на переглянуті *de visu* екземпляри, а також бібліографічні джерела, авторка уклала видавничий репертуар досліджуваної друкарні.

¹ Ціборовська-Римарович І. Родові бібліотеки Правобережної України XVIII століття (Вишневецьких-Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських): історична доля та сучасний стан. Київ, НБУВ, 2006. 396 с.

² Див. бібліографію: Ціборовська-Римарович І. Публікації. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/person/126711>. З останніх праць – чудове дослідження, присвячене друкарні монастиря кармелітів босих у Бердичеві: Ціборовська-Римарович І. Друкарня Бердичівського монастиря босих кармелітів: історія та видавнича діяльність 1758–1844. Київ: Академперіодика, 2019. 652 с. Див. рецензію професора Максима Яременка: Яременко М. [Рец]: *Київська Академія*. Київ, 2020. Вип. 17. С. 186–190 [на]: Ціборовська-Римарович І. Друкарня Бердичівського монастиря босих кармелітів: історія та видавнича діяльність. 1758–1844. Київ: Академперіодика, 2019. 652 с., 28 с. іл.

Перед тим як перейти безпосередньо до аналізу видавничого репертуару, дослідниця коротко подає історію луцького домініканського монастиря від часу заснування у кінці XIV ст. до ліквідації у 1847 р.

Друкарня розпочала свою роботу 1787 р. (14 лютого отримала відповідний привілей короля Речі Посполитої Станіслава Августа Понятовського, а згодом – апробацію луцького латинського єпископа Павла Турського). Київській дослідниці вдалося встановити нову дату, до якої діяла друкарня («класична» історіографія подає 1831 р.). На основі знайденого видання рубрицелів на 1837 р. (очевидно, виданих у попередньому році) авторка подає 1836 р. як останній рік, коли відомо про діяльність домініканської друкарні. Основна мета створення друкарні – задоволення потреб домініканців у регіоні. Звідси й репертуар друків: проповіді, промови, додатки до літургійних книг, панегірики, а також художні та політичні видання, та, звісно, «практичні» друки – документи церковної та світської влади.

Звертаючись до проблеми друкарського приладдя, дослідниця наголошує на бракові джерел для висвітлення цієї теми. З документа від 1832 р. відомо, що в друкарні працював лише один верстат. Авторка припускає, що обслуговували його відповідно навчені ченці з монастиря. Щодо тиражів видань, то Ірина Ціборовська-Римарович вказує не те, що у книжках не вміщено інформації про наклад. Вдаючись до порівняння з відомими тиражами в інших друкарнях того часу, дослідниця припускає, що наклад книги більшого формату становив 1 200 примірників та удвічі більше для формату у вісімку.

Авторка детально розкриває питання поширення луцьких видань у час діяльності друкарні та їхнього пошуку в сучасних умовах. Через три ключові причини сьогодні ці видання рідко можна знайти в бібліотеках: 1) відносно короткий період діяльності друкарні; 2) поділ Речі Посполитої та зміна геополітичної ситуації в регіоні призвели до звуження сфери діяльності Католицької Церкви та відповідно до обмеженості накладів книжкової продукції; 3) негативний вплив частих пожеж у монастирі на збереженість та розповсюдження книг. Також декілька чинників, за твердженням авторки, ускладнюють пошук видань луцької домініканської друкарні в сучасних бібліотеках: 1) відсутність вихідних даних на титульних аркушах друків; 2) різна форма бібліографічних описів у книгознавчій літературі; 3) різний ступінь опрацювання довідкового апарату в бібліотеках.

Незважаючи на згадані труднощі, Ірині Ціборовській-Римарович вдалось укласти каталог на 164 видання луцької домініканської друкарні та описати 141 книгу, що зберігається в НБУВ. Авторка доповнила раніше відомі бібліографії польських дослідників Яна Марєка Гіжицького й Кароля Естрайхера та українських Якіма Запаса і Ярослава Ісаєвича. Ключовим джерелом для укладення репертуару друкарні стали збережені та опрацьовані *de visu* книги з фондів НБУВ. Вони входять до понад півтора десятка різноманітних приватних та інституційних колекцій.

Важливо зазначити, що у праці міститься дослідження провенієнційних записів у збережених книгах. Це дає змогу детальніше вивчити коло читачів, які звертались до видань луцьких домініканців. На основі цих записів авторка робить висновок, що насамперед ці видання перебували у власності шляхти. Увесь перелік провенієнцій виокремлено в зручний додаток (установи та приватні особи).

Ще одним аспектом діяльності друкарні домініканців у Луцьку, що його розглядає дослідниця, є контрафактні видання. Для ідентифікації таких друків авторка

застосовувала методи друкарського та філігранологічного аналізу (дещо раніше подано відомості про папірню луцьких домініканців та її філіграні). Вдалося встановити, що значна частина таких видань тематично належить до політичних та полемічних тем.

На завершення першої частини праці Ірина Ціборовська-Римарович вдається до аналізу художнього оформлення книг. Вона характеризує його як надзвичайно скромне, що мало відрізнялось від інших масових видань того часу. Проте наявність певних характерних лише для друків луцьких домініканців елементів оздоблення (наприклад, орнаментальна «переплетена» смужка, заставка «гірлянда з троянд») допомагає в їхній ідентифікації.

Друга частина книги – це згадуваний каталог видань луцької друкарні ченців-домініканців, що зберігаються у НБУВ. Видання подано в хронологічній послідовності, якщо книга без вихідних даних або року, то вона записана після датованих видань. При атрибуції книг без вихідних даних авторка давала примітку з вказівкою, на основі чого здійснено ідентифікацію. Окремо також укладено перелік друків за абеткою. Каталог доповнено ілюстраціями гравюр та елементів оздоблення видань друкарні.

Книга Ірини Ціборовської-Римарович «Видання друкарні Луцького домініканського монастиря (1787–1836) у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Книгознавче дослідження. Попримірниковий опис» є чудовим прикладом дослідження книжкової спадщини Католицької Церкви на українських землях крізь призму окремо взятого аспекту – друкарської справи. Дослідниці вдалося опрацювати відомі на цей час книги з фондів однієї установи та на їхній основі значно доповнити відомості про друкарську діяльність Католицької Церкви на Волині. Також авторка книги вбачає перспективи дослідження книжкової спадщини луцьких домініканців в евристичній роботі з фондами різноманітних установ України та сусідніх країн.

REFERENCES

Tsiborovska-Rymarovych, I. (2006). *Rodovi biblioteky Pravoberezhnoi Ukrainy XVIII stolittia (Vyshnevetskykh-Mnishekykh, Pototskykh, Mikoshevskykh): istorychna dolia ta suchasnyi stan*. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

Tsiborovska-Rymarovych, I. (2019). *Drukarnia Berdychivskoho monastyria bosykh karmelitiv: istoriia ta vydavnycha diialnist 1758–1844*. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian].

Tsiborovska-Rymarovych, I. Publikatsii. Retrieved from <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/person/126711> [in Ukrainian].

Yaremenko, M. (2020). [Review of the book: *Drukarnia Berdychivskoho monastyria bosykh karmelitiv: istoriia ta vydavnycha diialnist. 1758–1844* by I. Tsiborovska-Rymarovych]. *Kyivska Akademiia*, 17, 186–190 [in Ukrainian].